

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 33 Αποθαυμάζοντας τους αναγεννησιακούς ρυθμούς στα βενετσιάνικα θυρώματα του Ρεθύμνου (μέρος II)

Συνεχίζουμε την περιήγησή μας στα βενετσιάνικα θυρώματα του Ρεθύμνου. Εν τω μεταξύ την Τετάρτη 11 Οκτωβρίου στα πλαίσια του Αναγεννησιακού Φεστιβάλ είχαμε την ευκαιρία να την πραγματοποιήσουμε την περιήγησή in situ. Την παρακολούθησαν ογδόντα συνολικά συμπολίτες, αρκετοί από τους οποίους άντεξαν μέχρι τέλους και συμμετείχαν και στην προβολή, η οποία έλαβε χώρα στην εκθεσιακή αίθουσα της πάντα φιλόξενης Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας, στην οδό Πατελάρου. Εντυπωσιακή ήταν οπωσδήποτε η παρουσία τριών κυριών με τα βρέφη τους, όπως άλλωστε και εκείνες ηλικιωμένων ανθρώπων, οι οποίοι όχι μόνο βραδιάστηκαν μαζί μας αλλά και άντεχαν να υποβάλλουν πλήθος ερωτήσεων.

Όπως εξήγησα στους παρευρισκόμενους και στις παρευρισκόμενες, περισσότερα στοιχεία για τα ρεθιμιώτικα θυρώματα μπορούν να αντλήσουν από το βιβλίο μας *Ρεθύμνο, οδηγός για την πόλη και τα περίχωρά της*, που μπορούν να το δανειστούν από τις Βιβλιοθήκες. Στην πραγματικότητα από τότε, από το 1985 δηλαδή που πρωτοκυκλοφόρησε, είχα την επιθυμία να πραγματοποιήσω αυτή την ξενάγηση, πιστεύοντας ότι η πόλη μας διαθέτει το μεγαλύτερο ρεπερτόριο αναγεννησιακών θυρωμάτων σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Όπως διαθέτει και ένα σημαντικό απόθεμα σιδηρίων (φεγγιτών ιδιαίτερα, αλλά και παραθύρων), στις οποίες υποσχέθηκα να αφιερωθεί μια επόμενη ξενάγηση.

Πριν όμως κι από αυτήν θα πρέπει να διοργανώσουμε μια άλλη ξενάγηση για έναν ακόμη αμύθητο θησαυρό του Ρεθύμνου, που δεν είναι άλλος από τα **κιάσκια** ή αλλιώς σαχνισιά. Παρότι, όπως έχουμε δείξει σε άλλο βιβλίο (370 μνημειακά κενά στην ιστορική τοπογραφία του Ρεθύμνου) αυτά ξεπερνούσαν κάποτε τα 150, σήμερα διασώζονται λιγότερα από τα μισά, ως αποτέλεσμα όχι μόνο του «αναπτυξιακού» σίστρου των ρωσικών αρχών κατοχής το 1899 αλλά και του αντίστοιχου μεταπολεμικού. Σε κάθε περίπτωση, τα εναπομεινάντα κιάσκια της πόλης συγκροτούν ένα αξιολογότερο σύνολο, που αξίζει να τύχει όχι μόνο μιας ξενάγησης αλλά και μιας έκδοσης, ίσως και μιας φωτογραφικής έκθεσης, όπως η παλιότερη του αείμνηστου *Γίννη Σπανδάγου*.

Μια τελευταία θεματική ξενάγηση που αξίζει να κάνουμε είναι εκείνη που αναφέρεται στο **ρόπτρα** (κερκέλια) της παλιάς πόλης. Βέβαια τα πιο αξιόλογα από αυτά, εκείνα που είχαμε φωτογραφίσει στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και είχαμε δημοσιεύσει στο βιβλίο για το Ρεθύμνο δεν υπάρχουν πια... Τότε ήταν απίστευτη η ποικιλία θεμάτων, αλλά και η ποικιλομορφία καθενός θέματος ξεχωριστά, όπως για παράδειγμα των κεφαλών Αθηνάς, των λεοντοκεφαλών αλλά και των μεταγενέστερων τυπικών κρητικών κερκελιών, με τις διάτρητες ροζέτες. Πιστεύω όμως ότι και εκείνα που απομένουν συγκροτούν ένα αξιοπρεπές σύνολο και θα αξίζει να τους αφιερώσουμε μία από τις ξεναγήσεις μας, εφόσον μάλιστα η πρόσφατη απέδειξε ότι υπάρχει το ενδιαφερόμενο κοινό.

Στην ερώτηση των παρευρισκόμενων αν η κατάσταση στον τομέα των θυρωμάτων είναι παρόμοια μ' εκείνη των ρόπτρων, η απάντηση είναι ότι ευτυχώς σ' αυτά όχι μόνο δεν είχαμε καταστrophές αλλά αντίθετα κατά τη διαρρέυσα τεσσαρακοσαετία είχαμε συντηρήσεις και συμπληρώσεις, όπως για παράδειγμα στα θυρώματα των οδών Αγίας Βαρβάρας, Τσουδερών, Τομπάζη αλλά και στην ίδια την Πύλη Γισορα. Αυτό που λείπει όμως πια στην Παλιά Πόλη και στα θυρώματά της είναι η εσωτερική ζωή στα κτήρια που στολίζουν, με τις σπιτονοικοκυρές που περιπολούντα τα λουλούδια στις εσωτερικές αυλές, σκουίζαν τον δρόμο μπροστά τους, θεωρώντας τον ως προέκταση της κατοικίας τους, και που τα καλοκαιρινά βράδια «έκαναν λότζα», προσπαθώντας να εισπράξουν τη δροσιά του απόβραδου. Οπωσδήποτε οι γηγενείς που απέμειναν είναι πια ελάχιστα, όμως είναι ευτύχημα ότι υπάρχουν οι αλλοδαποί κάτοικοι, που ζωντανεύουν με τα παιδιά τους τα «καντούνια» και τις «γρότες», ιδιαίτερα της περιοχής δυτικά από το Μακρύ Στενό.

Ας ξαναγυρίσουμε όμως στην περιήγησή μας των θυρωμάτων, συνεχίζοντας με το εξαιρετικά αξιόλογο της οδού Τσουδερών. Είναι δωρικού ρυθμού, με μεγάλο αναλογικά πλάτος, τόσο που να εντυπωσιάζει, όπως βέβαια και με την υπερβάλλουσα φυτική του διακόσμηση. Αυτή γίνεται έκδηλη όχι μόνο στην άνω απόληξη των παραστάδων, αλλά και στο κλειδί με το φύλλο της άκανθας, ακόμη και στα μοτίβα των διακοσμητικών αυγών, στους επιπεδόγλυφους -σχετικά- πλοχμούς, στα κλαδιά και στα φυλλώματα των κυκλικών τριγώνων και στον εχίνιο, με τους κρίνους και τις μαργαρίτες του. Το θυρώμα αυτό με τους κιονίσκους του παραπέμπει στον δυσερέτο **σύνθετο ρυθμό** της αναγέννησης.

Παρακάτω στην οδό Αρκαδίου θα συναντήσουμε ένα εμφανώς ύστερο θυρώμα, της περιόδου της οθωμανικής κυριαρχίας. Όπως και τα άλλα θυρώματα της περιόδου αυτής, χαρακτηρίζεται από την **υποχώρηση της τρίτης διάστασης του βάθους** και από τη **σηματοποίηση** των κλασικών αναγεννησιακών μορφών, όπως των κορινθιακών κιονόκρανων στην περίπτωση αυτή. Οπωσδήποτε το θυρώμα που αντικρίζουμε θα ήθελε πολύ να ξεφύγει από την βενετσιάνικη παράδοση, όπως το τονίζει το οθωμανικό εθνόσημο (alem) που εμφανίζεται στα άκρα των ανθεμίων στα κυκλικά τρίγωνα του, χωρίς όμως τελικά να το επιτυγχάνει.

Στην περίπτωση της Loggia, της ενετικής λέσχης του Ρεθύμνου, δεν μπορούμε να κυριολεκτούμε μιλώντας για θυρώματα, αφού θύρες δεν κατασκευάστηκαν ποτέ. Θα πρέπει να μιλούμε για απλά τόξα στο περίπτερο κτήριο της. Υπενθυμίζουμε ότι το κτήριο ήταν ανοικτό από τις τρεις τουλάχιστον πλευρές του, επιδιώκοντας ακριβώς την επικοινωνία του με τον περιβάλλοντα χώρο. Θυμίζουμε επίσης ότι το βαρύ αυτό κτήριο δεν κατασκευάστηκε στα μέσα του 16ου αιώνα, όπως μέχρι πρότινος υποθέταμε (αποδιδόντας το μάλιστα στον *Michele Sanmicheli*), αλλά στα τέλη του, αμέσως μετά το έτος 1595, όταν δηλαδή η προϋπάρχουσα Loggia είχε καταρρεύσει εξαιτίας του σεισμού του έτους εκείνου.

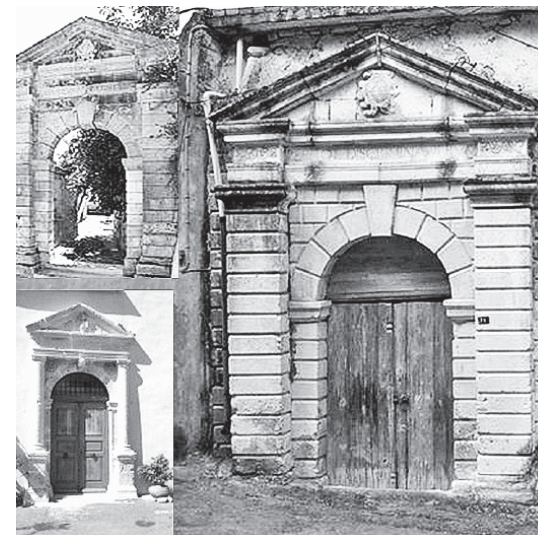
Στην περίπτωση όμως του Πύργου του Ρολογιού (σπάραγμα του οποίου διασώζεται στην είσοδο του ομώνυμου σημερινού καταστήματος) είχαμε ένα κανονικότατο και εντυπωσιακότατο θυρώμα. Όπως φαίνεται από τις φωτογραφίες του *G. Gerola* και ιδιαίτερα από την αναπαράστασή του αλλά και από τη φωτογραφία του στρατιώτη των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής *Erhard Gudrich*, το θυρώμα αυτό είχε ευθύγραμμο ανώφλι και επιστέφονταν από πλήρη υπερδομή, με αποκορύφωμα ένα αέτωμα, χωρίς όμως, ιδιαίτερη διακόσμηση. Στο επιστήλιό του το θυρώμα φαίνεται ότι διέθετε κάποια επιγραφή. Το θυρώμα αυτό, τα θυρόφυλλα του οποίου θα έπρεπε να έμεναν διαρκώς κλειστά, προκειμένου να προφυλάξουν τον πολύτιμο μηχανισμό του (καθότι ήταν μηχανικό και όχι ηλιετικό, όπως λανθασμένα αναφέρεται), είχε ύψος που υπερβαίνει τα οκτώ μέτρα.

Στην οδό Σουλίου, αν μας το επιτρέψουν τα αναρτημένα παντού εμπορεύματα, μπορούμε να απολαύσουμε δύο μεταγενέστερα θυρώματα, της περιόδου της οθωμανικής κατοχής. Και τα δύο συνεχίζουν τη βενετσιάνικη παράδοση, εφόσον οι μαστορές της εποχής εκείνης, οι λεγόμενοι «μουράροι», φαίνεται ότι ήταν από τους λίγους πολίτες που παρέμειναν στην πόλη μετά την παράδοση της στον Χουσεΐν Πασά το 1646. Η παράδοση

Στην οδό Αγίας Βαρβάρας κοινοτομώστε σ' ένα **θυρώμα μοναδικό στον αρχιτεκτονικό και γλυπτικό του τύπο**. Η φθορά που τέσσερις ολόκληροι αιώνες έχουν συσσωρεύσει στον μαλακό μαργακό του ασβεστόλιθο δεν μπορεί να αποκρύψει την πλαίσιωσή του με δύο κορινθιακές κολόνες, προσκολλημένες στον τοίχο, που πατούν σε κτιστή βάση και καταλήγουν σε κορινθιακά κιονόκρανα, που υποβαστάζουν έναν επίσης κορινθιακό θριγκό. Εντυπωσιακή είναι και η κατασκευή που γεφυρώνει το άνοιγμα του θυρωματός, που, αν και δείχνει να αποτελείται

θα τελειώσω τη σημερινή αναδίφηση, αφήνοντας τη συνέχεια και το τέλος της ξενάγησης για την επόμενη εβδομάδα, με μια ακόμα υπόσχεση που έδωσα στους περιηγούμενους τα θυρώματα της πόλης, ότι δηλαδή σε άλλη ευκαιρία θα επισκεφθούμε τα αντίστοιχα και συχνά μεγαλοπρεπέστερα αναγεννησιακά **θυρώματα της υπαίθρου του Ρεθύμνου**, στον Πίκρο, στο Μούντρο, στην Αμνάτο, στα Μουρτζανά, στην Αργυρούπολη και αλλού. Μαζί μ' αυτά μπορούμε να επισκεφθούμε και άλλα αναγεννησιακά μνημεία, όπως τα καθολικά των μονών Αρκαδίου και Αττάλης αλλά και κρήνες, όπως της μονής Βισσάκου, του Ρουσοσπιτιού και του Φωτεινού. Ελπίζω μόνο να έχουμε την υγεία μας αλλά και να μην ισχύσει για τις υποσχέσεις αυτές το σύνθημα «Δάσκαλε που είδασκες...», το οποίο δεν αποκλείεται να έχει εφαρμογή και στους συνταξιούχους δασκάλους!

αυτή, με τις σχετικές εκπώσεις που έχουν ήδη αναφερθεί, συνεχίστηκε και στη μεταγενέστερη περίοδο, στην οποία κατασκευάστηκαν τα δύο θυρώματα που βλέπουμε, εκ των οποίων το ένα είναι κατασκευασμένο από το πολύτιμο για την Κρήτη μάρμαρο. Αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι οι άγνωστοι σε μας ιδιοκτήτες του το έχουν στολίσει με μια εξαιρετική φυλόγλυπτη θύρα, που ασφαλώς θα είχε σημαντικότατο κόστος.

από μεγάλους πώρινους θολίτες, που στο σύνολό τους συγκροτούν το ευθύγραμμο υπέρθυρο, στην πραγματικότητα καλύπτουν ένα μονοιδικό δοκάρι με χαραγμένους επάνω τους αρμούς της φανομενικής αψιδωτής κατασκευής. Ένα υπέρθυρο δηλαδή, που υπερβαίνει σε βάρος τους δύο τόνους και που άντεξε σε καταστροφικούς σεισμούς, όπως εκείνοι των ετών 1687, 1810, 1856 και 1886-87!

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ Παιδαγωγικής-Ερευνητής-Συγγραφέας sthraris@yahoo.gr